

élni, 90 esztendő t tanulni, 80-at dolgozni, Brassai megjelenik újból, mint Praeceptor Transylvaniae, mert a mi lélekből származott, lelki marad mind az idők végezetéig, mert ő a korral haladó volt, az is marad, míg az ajkáról hangzani fog a magyar szó s azután is, mikor már csak a tudományosság érdekében fogják vizsgálni, hogy a magyar nyelvészek közül ki járt legközelebb e nyelv szelleméhez és a nép lelkéhez. Brassai tanítása szerint: minden munka számot tarthat a dicséretre, tehát az állandóságra is, ha az egészet egy kiismerhető lélek eleveníti, ha az elvek, az állítások egymással egyezők s a gondolatok logikai egybefüggésben vannak.

Emlékezzünk és emlékeink között tartsuk tiszteltben az ő nevét! Jelentsen a Brassai név *szorgalmat és hazaszeretetet, tiszta erkölcsöt és hitbuzgóságot.*

Emlékezzünk és tanítsuk meg gyermekeinknek, unokáinknak, hogy a XIX. századot Erdélynek ez a nagy fia nemcsak végigélte, hanem végig is dolgozta, azért hogy nemzetének nyelve, hite, tudása, hírneve és becsülete kihívja a tiszteletet a nagy nemzetek versenyében.

Vásárhelyi János püspökhelyettes beszéde az Erdélyi Református Egyházkerület nevében.

Az Erdélyi Református Egyházkerület s a velünk együttérző testvér egyházak nevében meleg szeretettel, őszinte áldáskívánással üdvözlöm unitárius testvéreinket e nagyszerű ünnepély alkalmából. Mi is hálásak vagyunk az Unitárius Egyház bölcs vezetőségének, hogy előttünk, mai nemzedék előtt is, megújítja s az igazi tisztességtétel gyertyatartójába helyezi annak a férfinak, Brassai Sámuelnek emlékezetét, akinek élete, tanítása nemcsak unitárius testvéreink, de mindnyájunk, az egész romániai magyarságra nézve útmutató példaadás, megújuló erőforrás. Brassai Sámuelban olyan férfiúval áldotta meg az Isten nemzetünket, akiről valóban el lehet mondani, hogy élete szövétnek, bölcsessége kenyér. Egy pillanatra hadd tegyek bizonyosságot én is, a legnagyobb igazság mellett, mely Brassai áldott munkásságából, példátadó életéből olyan megragadó fényel sugárzik felénk.

A legnagyobb magyar, akinek tündöklő eszményei oly eleven erővel ragadták meg, hatották át Brassai Sámuel törekvéseit is, fel-

tette maga előtt a kérdést: Mi lehetne az ő kicsiny fájának igazi erőforrása, védelme, megújult jövődjének záloga? És e kérdésre így felel: „közintelligencia, egyedüli, valóságos erő; ennél előbbutóbb nagyobb hatalom nincs s azt a lehető legnagyobb magasságra fejteni, legszentebb kötelességünk.“ „Az emberiség bármilyen népe is erős, nagy és halhatatlan lesz, ha az értelem szózataját követi.“ Ime az a férfiú, akinek lelkében népe iránt ott ég a fajszeretet forró hevületével a tetteirendítő vallomás: „Életemmel, véremmel szeretnék segíteni rajta s osztoznám vele együtt szenvedve sorában.“ Az igazi tudásban, valódi műveltségben látja az egyetlen fegyvert, mellyel kicsiny népe megvédelmezheti élethez való jogát, az egyetlen eszközt, melynek hatalmával hivatást tölthet be a világon. Ez a meggyőződés, ez a hit viszi, ragadja a lázas, soha meg nem szűnő tanulás útjára Brassai Sámuel. Tudásának karjaival össze akarja fogni ég és föld minden titkát. Szorgalmával össze akarja gyűjteni az emberi kultúra minden kincseit, művészi törekvéseivel közjóra akarja tenni a tiszta költészet, zene minden lelket nemesítő, tisztító áldásait, közgazdasági dolgozataival fel óhajtja tárnai népe előtt az anyagi előhaladás életet gyarapító feltételeit, vallás erkölcsi irataival meg akarja acélozni hősi erőfeszítésre népe gyermekeinek lelkét. Egyszóval lankadást nem ismerő, páratlanul kitartó munkásságával, népének meg akarja szerezni azt az erőt, amelynél a legnagyobb magyar szerint „előbbutóbb nagyobb hatalom nincs,“ a közintelligenciát.

Minden egyéb javainkban szegényen, amikor megjelenünk és áldozunk most e helyen Brassai emlékezetének, úgy érzem, hogy ez a mi ünneplésünk hódolat az ő életének ezen legnagyobb, központigazsága előtt. Mi érezzük, tudjuk, hogy a mi mai életünk megújulásának, megmaradásunk feltételeinek leghatalmasabb, egyetlen eszköze: az öntudatos, igaz nemzeti műveltség, a közintelligencia.

Erdélyi egyházai multjukat tagadnák meg, ha készséggel nem ismernék el ez igazság egyesítő, összefogó erejét. Népünk pusztulását segítenék elé, ha teljes anyagi és erkölcsi erővel nem pártolnának minden igaz kultúrtörekvést. De nem! Mi az igazság, a Brassai élete által példázott igazság érvényesítésében és szolgálatában egyek vagyunk. Mi tudjuk, hogy megtartatásunk az a tudás, melynek szárnyakat ad a hit s melyet közhasznúvá tesz a szeretet. E tudás igaz képviselőjének, Brassai Sámuelnek emlékezte előtt

alázatosan meghajtjuk térdeinket s kívánjuk, hogy ez áldott férfiú emlékezete időtlen időkig legyen unitárius testvéreinkkel együtt mindnyájunk számára munkás élete példaadásával *szövétnek*, bölcsességének ajándékaival *kenyér*. Isten áldása legyen ezen az áldott ünnepen!

Dr. Kristóf György egyet. tanár beszéde a kolozsvári Román Királyi Egyetem s az Erdélyi Muzeum Egylet nevében.

A kolozsvári Egyetem és az E. M. E. megbízásából és nevében köszöntöm tisztelettel és hálás hódolattal e felemelő ünnepélyen a Brassai Sámuel dicső emlékezetét, halhatatlan szellemét.

Bizonyára hiú és meddő dolognak tartanók, ha a verőfényes hegyoldal virágai, vagy akár mi emberek vitatkozást kezdenénk a fölött, hogy a mennyegről leragyogó nap kire, melyikünkre szór világosabb sugárkévét, éltetőbb meleget. A Brassai törhetetlen erélyű és munkás szellemének fénye is egyazon tűzzel, ugyanazzal az áldástosztó hévvel szóródott le közművelődésünkre, szellemi életünk egész területére. Gyermekirodalmunk és a dogmatika, az iskolai tankönyvírás és az összehasonlító irodalomtörténet, a növénytan és a zeneesztétika, a nyelvtudomány és mennyiségtan, röviden egész szellemi életünk egyaránt részese volt a Brassai szellemiségéből kisugárzó áldott fénynek. A különbség nem a fényben önmagában van, hanem a hatásban. Ugyanaz a fénykéve szemelláthatólag jobban fog, százszor szükségesebb a most fejlődő palántának, a törékenyebb, ifjú szervezetnek. Nem kétséges, hogy a Brassai szellemének fénye is legészrevehetőbben épen a kolozsvári Egyetemnek és az E. M. E.-nek a fejlődését mozdította elő.

Brassai a kolozsvári magyar tudományegyetemen kezdetől fogva 11 éven át az elemi mennyiségtani tanszékét töltötte be, de tartott előadást a szanszkrit nyelvről és az általános nyelvtudomány köréből is. Az egyetem kormányzásából is kivette a maga részét. A megszervezés első évében prorektori, az 1879—80-dik évben rektor-magnifikuszi s a rákövetkező évben ismét prorektori méltóságot viselt a közbizalom elhívására. 400 frtos alapítványt tett az egyetemen a math. és term.-tud. kar doktori szigorlatra készülő hallgatóinak a segélyezésére. A katedrán, az egyetem kormányzásában, az ifjúság nevelésében és támogató-